

НЕАФІЦЫЙНЫЯ НАМІНАЦЫІ ЖЫХАРОЎ в. ГРАБАВА ЖЫТКАВІЦКАГА РАЁНА ГОМЕЛЬСКОЙ ВОБЛАСЦІ

Вёска Грабава Жыткавіцкага раёна такая маленькая і настолькі аддаленая ад райцэнтра, што як тапанімічная назва не зафіксаваная ні ў апошнім выданні «Беларускай энцыклапедыі», ні ў папярэднім энцыклапедычным даведніку «Вялікая Савецкая Энцыклапедыя». Яшчэ 40 год таму тут былі і сярэдняя школа, і свая амбулаторыя. Цяпер жа застаўся толькі клуб, ды і той функцыянуе амаль выключна ў летнія дні з прыездам унукаў і праўнукаў мясцовых жыхароў. У некалі мнагалюднай вёсцы засталася каля 50 жылых двароў. Звычайна ў невялікіх вёсачках пражывае абмежаваная колькасць насельніцтва, таму іх жыхары, што найчасцей з'яўляюцца носьбітамі вельмі нязначнай у колькасных адносінах групы прозвішчаў, проста вымушаны надзяляць аднавяскоўцаў трапнымі мянушкамі з мэтай іх ідэнтыфікацыі. Такая маўленчая традыцыя ўжо доўгі час пануе і ў вёсцы Грабава Мілевіцкага сельсавета, што на гомельскім Палессі.

Лахвіч, Міхнавец, Прышчык, Малькевіч, Тарцан – гэта амаль поўны спіс прозвішчаў мясцовых жыхароў, колькасць якіх на сённяшні дзень вагаецца ў межах ад 80 да 100 чалавек. Адзінкавыя вясковыя сем'і маюць «уласныя» прозвішчы – Янкоўская, Данілевіч, Лебядзько, але і іх члены часта надзяляюцца грабаўцамі неафіцыйнымі найменнямі, звычайна ўжо не з мэтай

ідэнтыфікацыі, бо кожны мае сваё адметнае імя, а каб падкрэсліць нейкую характэрную якасць чалавека як асобы.

Значная колькасць грабаўскіх мянушак мае дачыненне да цэлых сямейных груп, прадстаўнікі якіх вылучаюцца сярод аднавяскоўцаў нейкай агульнай рысай, найчасцей – знешняй асаблівасцю. Так, мянушку *Канаплянікі* (ад абл. ‘канаплянік’ – верабей) носіць сям’я, члены якой у асноўным невялікага росту, канапатыя, маюць рудыя валасы. *Буськамі* (ад ‘бусел’) называюць сямейства, прадстаўнікі якога цыбатыя, даўганогія, з доўгімі насамі. *Замастоцкімі* называлі членаў сям’і, што доўгі час жыла на хутары за мастком. Асобным сямействам неафіцыйныя найменні даюцца па імені дзеда ці бацькі (радзей – маці): *Адасікавы* (ад Адась, Адасік), *Платончыкавы* (ад Платон, Платончык), *Адамавы* (ад Адам); часцей – па дзедавай (бабінай) ці бацькавай (матчынай)-мянушцы: *Папугайчыкавы* (ад Папугайчык), *Махнаўчыны* (ад Махнаўка), *Копелевы* (ад Копель), *Каўпачковы* (ад Каўпачок), *Рэксікавы* (ад Рэксік).

Некаторыя вяскоўцы носяць сваю «сямейную» мянушку да апошніх дзён, іншыя набываюць новае неафіцыйнае найменне ў адпаведнасці з больш яркай індывідуальнай асаблівасцю характара, знешнасці ці паводзін, чым тыя, што былі выражаны ў агульнай сямейнай мянушцы. Напрыклад, адзін з носьбітаў родавай мянушкі *Буські* атрымаў з цягам часу дзве ўласныя неафіцыйныя намінацыі: *Вуж* (па прычыне незвычайнай здольнасці выкруціцца з любых абставін) і *Рыжы* (паколькі мае рудыя валасы). Іншая прадстаўніца гэтага ж сямейства займела індывідуальную мянушку *Капчоная* (мае цёмны колер скуры і валасоў). Некаторыя ж праз усё жыццё праносяць не «сямейную», а «ўласную» мянушку, набытую яшчэ ў дзяцінстве. Адзін з жыхароў вёскі з маленства і да апошніх дзён называўся аднавяскоўцамі *Рэксікам* (будучы малым, ён меў сабаку *Рэкса*, які яшчэ шчанюком трапіў пад колы; па імені сабакі атрымаў найменне і яго малы гаспадар).

Жанчына часта атрымлівае неафіцыйнае найменне па імені свайго мужа (*Міроніха*, *Сяменчыха*, *Платоніха*, *Стахеіха*, *Патапіха*, *Збішаква Ева*) ці па яго мянушцы (*Ваўчок – Ваўчыха*, *Пецаль – Пецаліха*, *Перкаль – Перкаліха*, *Казёл – Казліха*, *Зэлік – Зэлічыха*). Радзей – па прозвішчы: *Кіслюк – Кіслючыха*, *Калеснік – Калеснічыха*. Жанчыны ж, што маюць «ўласныя» мянушкі, не звязаныя з іменем ці неафіцыйным найменнем мужа, часцей атрымліваюць іх ці па назве населенага пункта (краіны), адкуль іх узялі замуж у в. Грабава (*Хваростаўка – з в. Хорастава*, *Чаламянка – з в. Чаланец*, *Мілеўка – з в. Мілевічы*, *Малешаўка – з в. Малешава*, *Залючанка – з в. Залюцічы*, *Цімашоўка – з в. Цімашэвічы*, *Украінка – з Украіны*), ці па родзе занятку, прафесіі (*Магазінічыца – працуе ў магазіне*, *Паштальёнка – працуе паштальёнам*). Для мужчынскіх жа мянушак в. Грабава не характэр-

ны намінацыі, звязаныя з канкрэтным населеным пунктам, магчыма таму, што большасць з іх – мясцовыя жыхары. Толькі адзінкавыя грабаўцы маюць такога роду мянушкі: *Старобінец* (са Старобіна), *Затанец* (з Затана).

Людзі больш сталага веку, і сярэдніх год часцей з'яўляюцца носьбітамі мянушак, што пэўным чынам матываваныя іх дзейнасцю, схільнасцямі ў ежы, побыце, звычках, месцам нараджэння, статусам у грамадстве: *Гэблік* – умела працаваў сталярным інструментам, добра габляваў, *Крышанка* – славілася сваім уменнем варыць крышанкі (суп, засмажаны дробна парэзаным салам з цыбуляю), *Ханік* (любіў узяць чужое, украсіць), *Ананчанка* – нарадзілася ў в. Ананчыцы, *Бежанка* – з сям'і бежанцаў, *Пчолка* – вельмі працавітая жанчына, ні хвілінкі без працы, *Фельчар* – працаваў пэўны час фельчарам на мясцовым ФАПе, *Бягун* – вельмі шнарка хадзіў, падбегаў, *Ваенка* – пэўны час працаваў у сельсавеце, займаўся прызыўнікамі, *Галёпіха* – усё рабіла хутка, «галопам». Многія мянушкі старэйшых жыхароў адлюстроўваюць асаблівасці іх знешнасці ці характару: *Крывулька* – з крывымі нагамі, *Чанік* (ад 'чайнік') – маленькі і тоўсты, *Ваўчок* – нелюдзімы, замкнёны, *Белбас* (ад 'балбес') – буйны (выпіўшы, рабіўся дурны, біў жонку), *Коцік* – чалавек з мяккім характарам, ласкавы, *Чахлы* – худы, *Чаркесік* – смуглявы, з чорнымі валасамі. *Гільчыкам* мясцовыя жыхары празвалі грабаўца, які любіў выпіць, а таму меў чырвоны твар (гіль – размоўны варыянт для намінацыі чырванагрудай птушкі снягір), *Чорцікам* – смуглявага чалавека малога росту з нячэсанымі валасамі, *Бобікам* – грабаўца, што пастаянна бегаў па вёсцы (як сабака), *Баранчуком* – уладальніка кучаравых валасоў. Асобныя вяскоўцы з'яўляюцца носьбітамі мянушак, у аснове якіх ляжаць характэрныя асаблівасці іх маўлення: *Хебе* – часта паўтараў пры гутарцы «хебе» (хіба), *Немчык* – невыразна, блытана гаварыў («як немец»), *Бека* – «бекаў» нешта незразумелае, *Каэта* – мянушка картавага чалавека (параўн. 'карэта'). Некаторыя мянушкі «абраслі» легендамі. Кажуць, што адзін вясковец атрымаў неафіцыйнае найменне *Гайка* пасля таго, як разабраў трактар, а калі сабраў яго – засталася гайка. Але сведкаў таму ўжо няма.

Прадстаўнікі маладзейшага пакалення (малодшыя дзеці ў сем'ях ці ўнукі жыхароў вёскі) у большасці выпадкаў набываюць неафіцыйныя найменні, што адлюстроўваюць іх знешнія характарыстыкі ці з'яўляюцца адпрозвішчнымі (радзей – адыменнымі) утварэннямі: *Кабанчык* (тоўсты), *Штала* (доўгі), *Белы* (з вельмі светлымі, амаль белымі, валасамі), *Хамут* – напіўшыся, вісіць на сябрах, як хамут; *Миша* (ад прозвішча Міхнавец), *Лебедзь* (ад прозвішча Лебядзько), *Стрыж* (ад прозвішча Стражэвіч), *Жулік* (ад імя Жульен). Гэтыя найменні яны часцей даюць адзін другому. Калі ж мянушкай іх надзяляюць мясцовыя старэйшыя жыхары, то неафіцыйнае найменне часцей адлюстроўвае пэўныя асаблівасці паводзін, характару ча-

лавека, род дзейнасці. *Пахатухай* дзед з бабай назвалі малую ўнучку, што любіла хадзіць па чужых хагах, *Купі-прадай* – нявестку і сына, што вазілі тавар на продаж.

Неафіцыйныя намінацыі многіх старэйшых жыхароў вёскі – мясцовы фанетычны ці размоўны варыянт імені – *Амелька* (Емяльян), *Харлет* (Філарэт), *Ладымір* (Уладзімір), *Хведарко* (Фёдар), *Іванко* (Іван), *Піліпко* (Філіп), *Гараська* (Герасім), *Віцік* (Віктар), *Петрык* (Пётр); *Манька* (Марыя), *Проска* (Праскоўя), *Кацярынка* (Кацярына), *Таця* (Тацяцяна), *Клаўдзя* (Клаўдзія).

Рэдка, але бывае і так, што грабавец перадае сваю мянушку «ў спадчыну» аднавяскоўцам, але намінацыя даецца ўжо паводле іншай яго адметнай рысы, а не паводле той, за якую сам вясковец атрымаў неафіцыйнае найменне. Напрыклад, яўрэйскае імя *Эзлік* было дадзена ў якасці мянушкі грабаўцу, які насіў імя Адам, па той прычыне, што ён быў вельмі хітры. Але, відаць, была ў чалавека і яшчэ адна характэрная асаблівасць, паколькі ў вёсцы і па сённяшні дзень называюць эзлікам любога, хто сапсаваў наветра.

Такім чынам, неафіцыйныя найменні жыхароў в. Грабава Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці вельмі разнастайныя і ў большасці выпадкаў матываваныя. Яны адлюстроўваюць адносіны аднавяскоўцаў у межах невялікай тэрыторыі. Мянуска – невычэрпная крыніца інфармацыі пра статус таго ці іншага мясцовага жыхара, бо яна «ўвабрала ў сябе даўнюю гісторыю пэўнага чалавека» [2, с. 106].

Літаратура:

1. *Бірыла, М.В.* Беларуская антрапанімія: уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па-бацьку, прозвішчы / М.В. Бірыла. – Мінск, 1966. – 328 с.
2. *Юрэвіч, У.М.* Слова жывое, роднае, гаваркое ... / У.М. Юрэвіч. – Мінск: Маст. літаратура, 1998. – 282 с.